

# « ԶԱՆԳԵԶՈՒՐԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՈՂՆԱՇԱՐՆ Է »

ԱՐՈՒԵՍՏ

ՓՐԵԼ,

ՓԾԵԼ,

ԱՊՐԻԼ

Ղարարազդի բախումները բաւական ա-  
տենէ ի վեր իրենց շրջածիրը ընդլայնած  
են նաև Հայաստանի սահմանամերձ շրջ-  
աններուն վրայ. ամէն օր կը հրետակոծ-  
ուին հիւսիս եւ հարաւ արևելեան գիւ-  
ղեր, մարդկային ու նիւթական մեծ փաս-  
տածատներով: Այս շրջաններուն բնակ-  
չութիւնը սպրեւրով տեւական յարձակում-  
ներու սպառնալիքին տակ, չի կրնար բը-  
նականօր կեանքը շարունակել. կը սուծէ  
յատկապէս հողամշակումի աշխատանքը,  
ինչ որ ծանր հետեւանքներով յղի է յա-  
ռաջիկայ ձմեռուան համար: Իսկ հարցին  
քաղաքական լուծում մը բերելու ջան-  
քերը ատենանէ - ատենան կը փոխադրուին,  
ատենայ նշելի յառաջընթաց արձանագրե-  
լու: Այս մասին, գլխաւորաբար թուրք  
մամուլին մէջ, պարբերաբար կը խօսուի  
հողային փոխանակումի մը մասին: Կ'ա-  
ռաջարկուի Գորիսի եւ Շուշիի միջև Լա-  
չինէն հայաստանի անցքի մը փոխարէն  
Հայաստանի ամէնէն հարաւային շրջա-  
նէն դուրս մը տալ Ազրբեջանի սրբէսկի  
նման կապ մը ունենայ Նախիջևեանի հետ:  
Գծուար չէ կռահել անշուշտ որ նման փո-  
խանակումի մը բուն պատճառը Հայաս-  
տանը զրկել է ելքի միակ կարելիութենէն  
որ Իրանի հետ ունեցած սահմանադիմն  
է: Վերջին շարաթներու տեղեկատուու-  
թիւնը որ կը խօսի Մեղրիի շուրջ կատար-  
ուած դինամիթերքի ազրբեջանական կու-  
տակումներու մասին, ցոյց կուտայ թէ  
թշնամին որքան վճռակամ է իր մտադ-  
րութեան մէջ:

Յունիս 16-ին, ինչպէս լրատուութեամբ  
հաղորդուած էր արդէն, բաւական լար-  
ուած իրավիճակ ստեղծուած էր Գորիսի  
սահմանամերձ շրջանին մէջ, ազրբեջա-  
նական զինակոծումներուն պատճառով:  
Նոյն օրը տեղւոյն վրայ մեկնած էին Պե-  
տական նախարար Գ. Արէշեանն ու բարձ-  
րագոյն կրթութեան ու գիտութեան նա-  
խարար Վ. Գնունին:

«Հայաստանի Հանրապետութեան» Յու-  
նիս 18-ի թիւին մէջ Կ. Դաւթեանի կողմէ  
Գ. Արէշեանի հետ կատարուած հարցա-  
յրոյց մը լոյս տեսած է ուր լայն տեղ կը  
տրուի Չանդեղուրի պաշտպանութեան  
հարցերուն:

Պետական նախարարը Նժդեհի խօսքը  
կրկնելով կ'ըսէ թէ «Չանդեղուրը Հայաս-  
տանի ողնաշարն է, նրա հարաւային դար-  
պաւը»: Այսօրուան պայմաններէն թե-  
լադրուած՝ ան շրջանին համար ամենա-  
կարեւորը կը նկատէ պաշտպանական ու-  
րոյն համակարգի մը ստեղծումը: Ատոր  
համար կ'առաջարկէ սահմանամերձ ռազ-  
մականացումը գիւղերու գաղափարը:  
Կ'ըսէ թէ իւրաքանչիւր գիւղ պէտք է ինք-  
նապաշտպանութեան ուրոյն միաւոր դառ-  
նայ, գինուորական քաղաքներու, պաշտպա-  
նութեան, կապի միջոցներու ապահովման  
այլ խնդիրներով:

Հեռանկարային այս նշումներուն քով  
ցաւառիթ է ինչ որ ներկային կը վերա-  
բերի: Գ. Արէշեանի տպաւորութեան  
ամէնէն տխուր մասը կուգայ «սահմանա-  
պահ - երկրապահ եւ աշխարհագորային  
ջոկատներու միջեւ տիրող անհամաձայ-  
նութիւնից որը գրեթէ ամէնուրեք առկայ  
էր»: Այս անհամաձայնութիւնը ծագում  
կ'առնէ արհեստավարժութեան պակասէն:  
Իրենց գիւղին պաշտպան աշխարհագո-  
րայիններու ամբողջ զաղափարախօսու-  
թիւնը աւելի շատ աղղային -- ազատագը-  
րական է, միջուած՝ սեփական տունը  
պաշտպանելու նպատակին. ասկէ կը պակ-  
սի պետական -- բանակային մտածողու-  
թիւնը: Նախարարը անհրաժեշտ կը նկա-  
տէ երկու մօտեցումներուն ներդաշնակ  
համադրումը ու արհեստավարժ կեցուածք  
ռազմական զործին բոլոր մակարդակնե-  
րուն վրայ:

Արէշեանի գիտարկումները ըսել կու-  
տան իրեն թէ ճիշդ է որ այդ պահուն  
ռազմական գործողութիւնները կարծեց-  
եալ առաւելութիւն մը կուտան հայկական  
կողմին, բայց ատիկա աւելի հակառա-  
կորդին անկազմակերպ ու թոյլ վիճակին  
արդիւնքն է: Ատիկա սակայն վայրկեան  
մը յատկադրում կամ թուլացում չի ներեր  
պաշտպանութեան զործին մէջ, որովհե-  
տեւ թշնամին կրնայ 1 -- 2 շարթուան  
անփութութիւն մը իսկ խելացի կերպով

Դարերէ ի վեր եղած են ստեղծագոր-  
ծողներ որոնք, զուգահեռաբար, կիրար-  
կած են արտայայտչական այլապէս լե-  
զուներ: Երբեմն դժուար է ճշդորոշել թէ  
որք եղած է տիրող մարդը անոնց մօտ:  
Վերածնունդին, այս երեւոյթը կ'առն-  
չուի մարդկայնական ըմբռնումին ծագի-  
ման երբ, Միջնադարու երկարատեւ կրճ-  
կումէն ետք, արուեստները կը վերար-  
ժեւորուին՝ որպէս հողեկան, իմացա-  
կան եւ զգայական բարձր մակարդակի ար-  
տայայտութիւններ, պանծացնելով նոյն  
ատեն զանոնք կերտողներն ու անոնց սա-  
տարողները: Շուտով, ազնուականութիւ-  
նը կը հետեւի պաշտներու օրինակին,  
հովանաւորելով արուեստագէտներ, զը-  
րողներ, երաժիշտներ: Ընթացիկ երե-  
ւոյթը կը դառնայ ազնուական ընտանիք-  
ներու զաւակներուն բազմակողմանի դաս-  
տիարակութիւնը այդ ուղղութեամբ:  
Ճարտարարուեստականացումով եւ քաղ-  
քնիութեան ծաւալումով, այդ երեւոյ-  
թը կը սկսի հետզհետէ մարել: Այսպէս,  
մշակոյթի աստիճանական ընդհանրա-  
ցումով, մասնալիտացումով եւ արուես-  
տի մարդուն ազատութեան նուաճումով՝  
որպէս ինքնակամ եւ անկախ գործող,  
արտայայտչական տարրեր լեզուներու  
կիրարկումը չի դառնար լոկ դասակար-  
գային պարագմունք, դաստիարակչա-  
կան պարտադրանք կամ սովորութիւն,  
այլեւ՝ ներքին պահանջքի մը արդասի-  
քը, յաւելեալ ազրուամներու, փորձար-  
կումներու եւ արտայայտչական կարելի-  
ութիւններու ձգտող:

Ուրիշըմ Սարոյեան մաս կը կադմէ այն  
գրողներուն, որոնց համար զճանկա-  
րելը, կամ նկարելը, կը զգենու գոյու-  
թենական հանդամանք որ, իր պարագա-  
յին, կեանքի իւրաքանչիւր օրուան վը-  
րայ հետք ձգող արարք է: Սարոյեան կու-  
տայ անոր զրդապատճառը, երբ կ'ըսէ. --  
«Ամէն մէկ օր որ կ'անցնի, պէտք է գայն  
դրոշմել: ... Չեմ ուզեր որ օր մը անցնի  
առանց որ անկէ բան մը մնայ; ... Կը  
խորհիմ քէ ասիկա հետեւանք է հօրս մահ-  
ուան: Այդ օրը մանուկ մըն էի եւ իրմէ  
ոչինչ մնացած էր ինձի, բացի վեց ա-  
բողներէ: Չեմ սիրեր հօրս այս գրեթէ  
ամբողջական սրբուիլ-անցնիլը եւ, այս  
սրբուելուն է որ հակագրեցի ըսելով. --  
"Լա, բայց գաւակն ալ պիտի չսրբէք:  
Ասիկա կարելի պիտի չըլլայ: Ես բան մը

օղտագործել, ինչպէս եղաւ Շահումեանի  
պարագային:

Չանդեղուրի պաշտպանութեան ճակա-  
տագրական երկու կէտերը կը հանդիսա-  
նան Լաչինի ճամբան ու Սիսիանը. այս  
երկրորդը կրնայ թէ՛ Նախիջևեանէն, թէ՛  
Ազրբեջանի Բելլաշար շրջանէն յարձակ-  
ման ենթարկուիլ: Նման պարագայի մը  
հայկական ուժերը կը ստիպուին աւելի  
ծանր մարտեր մղելու:

Գ. Արէշեան կ'անդրադառնայ նաև  
Մեղրիի կացութեան: Ազրբեջանն ու Նա-  
խիջևեանը միացնող անցքի մը ախոր-  
ժակը հրատապ կէտի վերածած է շրջ-  
անը: Սակայն, յայտնապէս, ատիկա  
Սիսիանի կամ Լաչինի շուրջ չի մտահոգեր  
Նախարարը, քանի որ «Մեղրիի պաշտպա-  
նելն անհամեմատ աւելի հեշտ է եւ եթէ  
ժամանակին համապատասխան միջոցա-  
ռումներ ձեռք առնուին, շատ փոքր ու-  
ժերով հնարաւոր կը լինի Մեղրիի անա-  
ռիկ դարձնել»:

Այս օրերուն երբ միջազգային ատենա-  
ներու ակնարկումով կը խօսուի հողային  
փոխանակումի մը ծրագրին մասին որ ա-  
ռաւելաբար կ'առնչուի Մեղրիին, այժ-  
մէական է երկու պետական մարդոց այ-  
ցելութիւնը: Անոնց տեղեկատուութիւնը,  
անկասկած, կարեւոր դեր պիտի կատարէ  
Չանդեղուրի վտանգուած այդ ծայրագոյն  
մասին պաշտպանական զործընթացին  
մէջ:

ԱՐՓԻ ԹԹՈՅԵԱՆ